

Nepovedu s Urbánkem meritorní spor. Absence jmen se dá vysvětlit totiž jedním tím, že Urbánkova typologie prostě neplatí: tupých empiriků v 60. letech ještě nebylo (ale bylo mnoho „oborových sociologů“) a co se druhého proudu tkne – snad by jej mohl reprezentovat jedině Zdeněk Strmiska. O něm ale probůh neplatí, že „představitel tohoto směru nevěděl nic o jiných amerických strukturalistech a vůbec neznali evropský strukturalismus zosobněný Lévi-Strausem, Gurvičem a jinými francouzskými vědci jako Louis Althusser“. Chtl-li však vztáhnout charakteristiku druhého směru na Machoninův tým (což je Urbánkova letitá obsese), neměl by již vůbec pravdu, protože teoretická východiska tam byla silně ovlivněna také strukturalismem, ale nejen jím. Popis normalizace je sice truchlivým popisem truchlivého stavu, ale Urbánek nechce vidět, že i v té době se kromě toho, že se trpělo „přechodem na jiné než pedagogické funkce“, také leccos dělalo. Světová kritéria to nesnese, ale do informace o vývoji české sociologie to patří. Snad na adresu Urbánkovu jsou psána slova úvodní omluvy editorů, že některým autorům se prostě nepodařilo „zachovat kritickou distancí k politické a sociologické realitě svých zemí a v důsledku toho předložili pouze popisný přehled literatury a badatelských oblastí“ (s. 9). V Urbánkově textu bohužel není ani toto. Praktickým důsledkem toho pak ale je, že v rozsáhlé bibliografii (22 stran, cca 500 titulů) je uveden *jediný český titul* (kniha Machonin a kol. *Československá společnost*, pomíneme-li

Urbánkovu informaci o československé sociologii z roku 1970, o níž editoři píší, že je „zastaralá“).

Knížku editovanou Januszem Muchou a Mikem Keenem pokládám nicméně za mimořádně závažnou a informativní a nezřídka i analytické hodnoty jí nelze upřít: protože stav sociologie polské a sovětské (ruské) je mi znám dobře, bulharské a maďarské přiměřeně možnostem, mohu důvodně předpokládat, že editoři v českém případě neorientovaně vsadili na autora osobně zahofklého, a proto nevěcného. Obraz dějinného vývoje české sociologie by nebyl pro poslední půlstoletí rozhodně nikdy příliš utěšený, ale tak bezútěšný, jak věc vidí Urbánek, nikdy nebyl a není. Autochtonní velikášství slovenské sociologie tak dostalo nechtěně komický komplement v malicherné uraženosti českého sociologa. Pro něj je totiž Bellova kritika Richtovy *Civilizace na rozcestí* důležitější a zajímavější než všechno to, co napsali ti Machoninové, Musilové, Slejškové, Klofáčové, Strmiskové, Možní, Večerníci, Matějů, Alanové aj. *De gustibus non est disputandum*, ale informace o vlastní národní sociologii se přece jen musí napsat jinak. Takže – snad příště. Rozhodně však někdo jiný.

A selhání editorů recenzované knihy v české kauze si neumím vysvětlit jinak než tím, že jejich rukopis neprošel náročným standardním recenzním řízením, jež je obvyklé v *Sociologickém časopise*.

Miloslav Petrusek

Roger Scruton: Smysl konzervatismu

Praha, Torst 1993, 293 s.

Autor nazývá své dílo osobním *krédem*, které není a nemusí být shodné s politikou anglické konzervativní strany. Práce byla vydána v roce 1980, takže autor nepřihlíží k reformní politice Margaret Thatcherové v letech osmdesátých. Bylo by to jistě zajímavé, poněvadž Scruton je zaměřen proti liberálům a jejich „novotám“.

Autor se odvolává na Hegela, Marxe (kriticky, ale věcně) a Oakeshotta (tento teoretik není u nás příliš známý). Scrutonova práce je

vyznáním *rigidního* britského konzervatismu. Jeho „britskost“ je ostentativně akcentována.

Autor je proti tzv. přirozeným právům, ale staví se za „přirozenou spravedlnost“. Práva předpokládají povinnosti. Spravedlnost je dána *zvykovým* právem, resp. ústavou, která není sice psanou, ale přímo prostupuje společností. Ústava se týká zvyků, spjatých s politickou mocí. Smysl ústavy vykládají nezávislé soudy. Autor se přitom orientuje na stávající instituce. Jde mu o *kontinuitu* institucí vůbec.

Možnost práva a spravedlnosti vytváří stát. Právo zahrnuje *morálku*; Scruton však odmítá pojem „sociální spravedlnosti“, který mu zavání rovnostářstvím. Akcentuje rozdíly,

vyplývající z přirozené inteligence a výchovy v rodině. Vzhledem k dědickému právu je i „rovnost příležitostí“ *nereálná*. Typická pro autora je taktéž britská konzervativní nechuť vůči *cizímu právu*.

Scruton pléduje pro instituci *vlastnictví*. Ta je omezována zdaňováním, event. znárodněním či vyvlastněním. Prohlašuje, že vyvlastnění vede k socialismu, tudíž mezi kapitalismem a vyvlastněním *není* třetí cesty. Zároveň se však obrací fakticky proti římsko-právnímu pojetí vlastnictví (*ius utendi et abutendi*) a hlásí se k Disraeliho chápání vlastnictví jako *povinnosti*, funkci. Odmítá rovněž *konzumní* vztah k vlastnictví a tvrdí, že vlastnictví není bezduchá oddanost věcem.

Odcizení podle Scrutona nespočívá v soukromovlastnických vztazích a ve vykořisťování, nýbrž v systému *průmyslové* výroby. Trh není jediným zdrojem hodnot – důležitějším zdrojem jsou *mezilidské* vztahy. Odcizení sice necharakterizuje globální situaci člověka v současnosti; není ovšem stavem snesitelným. Marxovu „lidskou emancipaci“ pokládá za *utopii* („nepatří tomuto světu“). Postup odcizení je možné odvracet a zvláštní roli přitom hraje *autonomnost* institucí. Scruton však nemá přílišnou důvěru k byrokratickým institucím – vzbuzují prý též zášť a nenávisť. Proti institucionálním nešvarům dlužno postavit ideály *legitimního establishmentu*, vystihující potřeby celku. „Establishment“ znamená *moc a autoritu*. Občané musí mít především víru v *legitimitu* establishmentu. Jinak je moc bezcenná. Zároveň je třeba čelit „reformátorství“ socialistů a liberálů. Demokracie není cílem, ale prostředkem k blahu občanského života, které je jí nadřazeno. Vskutku přirozenými institucemi jsou *rodina a stát*. (Zde se autor liší od řady demokratických a liberálních představitelů.) K rodině a státu váže člověka přímo *transcendentní* pouto. Rodina má v konzervativní společnosti klíčové postavení. (Tu je nápadný rozdíl např. v pojetí Druckerovy *Postkapitalistické společnosti*.) Vůči státu není správné uplatňovat přílišný individualismus; konzervativce není obhájcem „minimálního státu“. Stát není sice totéž co občanská společnost, obojí však nelze oddělit. Společenskou hierarchii dlužno udržet za účelem *řádu*. Vláda by měla být oddělena od politické strany.

Establishment vyžaduje *moc, autoritu a proces* (rozuměj právní postup).

Vzhledem ke staletým tradicím britské *samosprávy* se zdá být autorova nedůvěra k místní samosprávě překvapením. Tato samospráva je mu na jedné straně jen prodlouženou rukou centrálního vedení politických stran a zařazením do „silového pole státu“; na druhé straně jí prý chybí „fond místních zvyklostí“, o něž by se opírala. Je-li tomu tak, byla by vlastně zbytečná – to však Scruton už neříká. Negativní je autorův postoj vůči *odborům*, přičemž je zčásti *rozporný*: Scruton by se raději bez odborů obešel – spatřuje v nich „okrajovou“ instituci, z níž se rodí duch opozice... Přitom poukazuje na to, že zařazením do establishmentu pak vlastně neplní svou funkci. Autor dává přednost neoficiálním stávkám, jež stabilitu establishmentu vážně neohrožují. Establishment považuje za *cíl vládnutí*, i když je to jen životodárný *mýtus*... Symbolem, ale i příkladem organizační pevnosti je Scrutonovi *armáda*! Establishmentu pomáhá *náboženství*; politika má však být nezávislá na víře v Boha. Tento pohled na náboženství je výrazně *pragmatický*.

Scruton uznává ve Velké Británii *třídní rozdíly*, které prý však nejsou ekonomické, ale spíše politické povahy. Nepokládá je přitom za podstatné. Velká část dělnictva je součástí střední třídy.

Výrazem establishmentu je *národní stát*. Národní stát je *podmínkou* existence Evropy. (Zde je autorovo stanovisko také výrazně odlišné od cit. Druckera.) Typicky britská je i jeho představa státníka, který se nemá zaplétat do „kosmopolitní filozofie“.

Scruton uznává, že liberalismus je dnes vládnoucí ideologií západního světa (přesněji neoliberalismus). Přesto se s ním pouští do filozofické pútky. Autor rozeznává liberalismus *touhy a autonomie*. Zatímco první pokládá spíše za hedónické poblouznění, pokládá druhý za předmět vážné debaty. Poukazuje na to, že liberalismus vychází z *kantovského* pojetí racionálního jedince. Toto pojetí interpretuje jako pohled *první osoby*. Tato optika ilustruje rozpor *abstraktního*, rozumově transcendentálního „já“ a „já“ nuceného rozhodovat zde a nyní. Proti Kantovi staví přitom *Humea*, pro něhož je rozhodující optika „třetí osoby“, aneb